

CSILLAG ISTVÁN:
ÚJABB ADATOK A SEMMELWEIS-KONCEPCIÓ
MAGYARORSZÁGI ELŐZMÉNYÉHEZ¹

Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád

Az Orvosi Hetilapban² beszámoltam arról, hogy Semmelweis tanítása (1847) előtt 33 évvel és Holmes amerikai szerző 1843-ban írt tanulmánya előtt 29 évvel Zsoldos János Veszprém vármegye első rendes orvosa szabályként leszögezte, hogy szülés után és szülés előtt a bábáknak lúgos és szappanos vízzel meg kell mosniok kezeiket. Továbbá Zsoldos János kijelentette, hogy „a seborvos különösen arra vigyázzon, hogy sebes kézzel valamely rothadt, vagy ragadvány sebhez ne nyúljon, máskor is mind magát megmossa, mind borbély eszközeit megtisztítsa. Sértve lévő testünkben egyenesen szivatik be a méreg. A seborvos mind maga, mind eszközei által elragaszthatja a nyavalyát, ha ki nem tisztítja mind magát, mind eszközeit.” Ezek a szabályok megjelentek Zsoldos János 'Diaetetika' című 1814-ben Győrben kiadott könyvében. E könyv második kiadása 1818-ban Pesten jelent meg.³

Zsoldos Rendszabályai olyan népszerűek lehettek, hogy versekben is megírták azokat. Fodor Gerzson professzor foglalta versekbe 1818-ban, ez a könyv Sárospatakon jelent meg.⁴ Most újabban rábukkantunk Zsoldos János testvére, Zsoldos Jákob 1817-ben kiadott könyvére, melyben orvostestvérének, Zsoldos Jánosnak az egészségügyi rendszabályai vannak versebe foglalva. A könyv címe: 'Egészség regulái'. Készítette Zsoldos János Orvos Doctor, több Tudós Társaságoknak Tagja, Tekintetes Nemes Veszprém Vármegyének Első Rendes Orvosa, és Tábla Bírája. – Mostan pedig a Helvétziai Vallástételt tartó Négy Fő Tiszteletű Superintendentziák' Egyházi főbb Konszisztóriumának rendelkezéséből, Versekbe foglalta, és mint a Négy Fő Tiszteletű Superintendentziákban, az apróbb Tanuló Gyermekek' számára megrendelt Oskolai Kézi Könyvet, tulajdon költségén kinyomtatatta Zsoldos Jákob Mezző Laki Református Prédikátor, és a' Túl a' Dúnai Fő Tiszteletű Superintendentziale Konszisztóriumnak Rendes Assessora. Győrben, Streibig Leopold' Betűivel, 1817.

A kérdéses szöveg így hangzik:

Seborvos' Kötelelessége.
A' seborvos

---

¹ Forrás: Csillag István: Újabb adatok a Semmelweis-koncepció magyarországi előzményéhez. = Orvostörténeti Közlemények 55–56 (1970) pp. 201–206.

² Orvosi Hetilap, 1968. p. 16.

³ Zsoldos János: Diaetetika, vagy az egészséget fenntartó, és a betegségtől tartóztató rendszabások. Győr, 1814. XVI, 224 p. (2. kiad. Pest, 1818. XVI, 175 p.)

⁴ Zsoldos János: Az egészség fentartásáról való rendszabások (diaetetika). Az oskolások számára versekbe foglalta Fodor Gerzson. Sáros-Patakon, 1818. 146 p.

Légyen okos
    És vigyázzon eszével,
Hogy ragadvány
Vagy rothadvány
    Sebhez sebes kezével
Ne nyuljon, – sőt
Máskor is Őt'
    Ha hívják, – ezt meg tartsa,
Hogy mind magát,
Mind szerszámát
    Meg mossa' s meg tisztítsa.

Bába' kötelessége.
Magad', Bába!
Tartsd tisztába
    Illendően és ne dülj fúl!
A' Szülőhöz
Sinlődhöz
    Sebes kézzel soh' se nyúl!
Szülés után
Egymásután
    Sokszor etzettel mossad
Kezed', – 's ismét
Szappan levét
    Végy, 's azzal tisztogassad.
Ha ragadvány
Gyanus hitvány
    Szülőd, – jó, szülés előtt
Friss Olajjal
Zsírral 's vajjal,
    Ha kezed kenése lőtt;
De azután,
Szülés után
    Ujra meg mosd kezeid'
Hamus lúgos
Vagy szappanos
    Vízzel, – 's más betegeid'
Ugy látogasd,
Meg tisztogasd
Kezed', 's tiszta szülónél
Korpás vízbe
Mosd több ízbe
    Ott is a' sinlődönél.
Ezek után
Szülés után
    A' Méh- 's Bél-klistir tsőket
Tisztogassad
Jól ki mossad
    A használt eszközöket.
A' Kisdednek

Tsetsemőnek
Száját jól kitisztogasd,
Gyenge ruhát
Tekerj puhát
Kezedre 's úgy mosogasd;
Kis szájába
Soha, Bába,
Ne nyúlj, mez'telen ujjal
Sok rondákat,
Nyavalyákat
Reá ragaszthattz azzal.

A könyv egyetlen fellelhető példányát a református egyház könyvtárában találtuk meg; a könyv megtalálásában nagy segítséget nyújtott Szamos György és Esze Tamás főigazgató. Ezúton mondok nekik köszönetet.

Zsoldos János „Bemosakodási szabályá”-nak kialakulásához még egy újabb adatot is sikerült találni. 1809-ben Pápán öt kórházban 3074 francia, osztrák, stb. sebesültet kezelt a napóleoni háború idején. Itt a sebeket már antiszeptikusan kezelte. Erről be is számolt a Tudományos Gyűjtemény 1817-es kötetében. A jelentős szöveg így hangzik:⁵

„6. A' sebeket langyos vízbe elegyített több, vagy kevesebb Kánforos égett-borral tisztítottuk, és kötöttettük, változtattván azomban, vagy hozzá adván a' különös formájú, és tünetű sérelmek körül a' szükségeseket. Feljegyzette a' fönt írt Esztendők' napjaiban
Zsoldos János”

Fentiek alapján a versben a preventio nyomait látjuk: „mosd kezeid Hamus lúgos Vagy szappanos vízzel – s más betegeid Ugy látogasd Meg tisztogasd Kezed, s tiszta szülőnél Korpás vízbe Mosd több ízbe Ott is a sinlődőnél.”

A másik idézetben, ahol „A sebeket langyos vízbe elegyített több vagy kevesebb kánforot égett-borral tisztítottuk”, itt az antisepsis felé haladó első lépéseket látjuk. Zsoldos Jánosnak, a pápai „Asszony ispotály” alapítójának a verses feldolgozásokkal együtt négy kiadást is megért Rendszabályát, mely az orvosok és bábák lúgos szappanos kézmosására vonatkozott, s mely Rendszabályt a református iskolákban tanították, Semmelweis Ignác ismerte-e vagy sem, ez a kérdés már egy más tanulmány keretébe tartozik.

---

⁵ Zsoldos János: A' Frantziák Pápán, vagy is a' Pápai 1809–1810. Esztendőbeli Polgári Ispotályok leírása. = Tudományos Gyűjtemény, 1817. 11. pp. 47–76.